

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 13 czerwca 2013 r.*

Zabezpieczenie społeczne pracowników migrujących — Rozporządzenie (EWG) nr 1408/71 —
Podmiotowy zakres stosowania — Przyznanie świadczeń rodzinnych obywatelce państwa trzeciego,
której przysługuje prawo pobytu w państwie członkowskim — Rozporządzenie (WE) nr 859/2003 —
Dyrektywa 2004/38/WE — Rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 — Warunek wymaganego
okresu zamieszkania

W sprawie C-45/12

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie
prejudycjalnym, złożony przez cour du travail de Bruxelles (Belgia) postanowieniem z dnia 19 stycznia
2012 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 30 stycznia 2012 r., w postępowaniu:

Office national d'allocations familiales pour travailleurs salariés (ONAFTS)

przeciwko

Radii Hadj Ahmed,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: L. Bay Larsen, prezes izby, J. Malenovský, U. Løhmus, M. Safjan i A. Prechal
(sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: Y. Bot,

sekretarz: V. Tourrès, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 28 lutego 2013 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Radii Hadj Ahmed przez I. de Viron oraz M. Hernandez Dispaux, avocates,
- w imieniu rządu belgijskiego przez C. Pochet oraz T. Materne'a, działających w charakterze
pełnomocników, wspieranych przez J. Vanden Eyndego, avocat,
- w imieniu rządu czeskiego przez M. Smolka, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez M. Van Hoofa oraz V. Kreuzschitzta, działających
w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: francuski.

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w wersji zmienionej i uaktualnionej rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r. (Dz.U. 1997, L 28, s. 1), zmienionego rozporządzeniem (WE) nr 1992/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. (Dz.U. L 392, s. 1) (zwanego dalej „rozporządzeniem nr 1408/71”), art. 13 ust. 2 i art. 14 dyrektywy 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, zmieniającej rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylającej dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG (Dz.U. L 158, s. 77), w związku z art. 18 TFUE oraz art. 20 i 21 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu pomiędzy Office national d’allocations familiales pour travailleurs salariés (krajowym organem ubezpieczeń społecznych, ONAFTS) a R. Hadj Ahmed w przedmiocie przyznania gwarantowanych świadczeń rodzinnych.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Artykuł 7 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty (Dz.U. L 257, s. 2), uchylony dyrektywą 2004/38, głosił:

„1. Prawo osiedlenia się w innym państwie członkowskim wraz z pracownikiem, który jest obywatelem państwa członkowskiego i jest zatrudniony na terytorium innego państwa członkowskiego, mają następujące osoby, bez względu na przynależność państwową:

a) współmałżonek oraz zstępni poniżej 21 roku życia lub pozostający na utrzymaniu pracownika;

[...].”
- 4 Artykuł 12 rozporządzenia nr 1612/68, uchylony rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 492/2011 z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Unii (Dz.U. L 141, s. 1), którego brzmienie przejął art. 10 rozporządzenia nr 492/2011, przewidywał w akapicie pierwszym:

„Dzieci obywatela państwa członkowskiego, który jest lub był zatrudniony na terytorium innego państwa członkowskiego, mają dostęp do powszechnego systemu kształcenia, nauki zawodu oraz szkolenia zawodowego na takich samych warunkach jak obywatele tego państwa, jeżeli dzieci te mieszkają na jego terytorium”.

5 Artykuł 1 rozporządzenia nr 1408/71, zatytułowany „Definicje”, stanowi:

„Do celów stosowania niniejszego rozporządzenia:

[...]

f) i) określenie »członek rodziny« oznacza każdą osobę określoną lub uznaną za członka rodziny lub określoną jako członek gospodarstwa domowego przez ustawodawstwo, na mocy którego udzielane są świadczenia [...]; jednakże jeżeli to ustawodawstwo uznaje za członka rodziny lub członka gospodarstwa domowego jedynie osoby wspólnie zamieszkujące i gospodarujące z pracownikiem najemnym lub osobą prowadzącą działalność na własny rachunek, warunek ten uważa się za ukończony [spełniony], jeżeli osoba, o której mowa, pozostaje głównie na utrzymaniu tej osoby [...].

[...]”.

6 Artykuł 2 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71, zatytułowany „Zakres podmiotowy”, głosi:

„Niniejsze rozporządzenie stosuje się do pracowników [...] jak i do członków ich rodzin [...]”.

7 Artykuł 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 859/2003 z dnia 14 maja 2003 r. rozszerzającego przepisy rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 i rozporządzenia (EWG) nr 574/72 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo (Dz.U. L 124, s. 1), stanowi:

„[...] [P]rzepisy rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 [...] stosuje się do obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo, jak również do członków ich rodzin i osób pozostałych przy życiu po ich śmierci, pod warunkiem że zamieszkują oni legalnie na terytorium państwa członkowskiego i znajdują się w sytuacji, która dotyczy więcej niż jednego państwa członkowskiego”.

8 Artykuł 13 dyrektywy 2004/38, zatytułowany „Zachowanie prawa pobytu przez członków rodziny w przypadku rozwodu, unieważnienia małżeństwa lub ustania zarejestrowanego związku partnerskiego”, przewiduje w ust. 2, że rozwód, unieważnienie małżeństwa lub ustanie zarejestrowanego związku partnerskiego pod pewnymi warunkami nie prowadzą do utraty prawa pobytu przez członków rodziny obywatela Unii, którzy nie są obywatelami jednego z państw członkowskich.

9 Artykuł 14 ust. 2 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Zachowanie prawa pobytu”, stanowi:

„Obywatele Unii i członkowie ich rodziny posiadają prawo pobytu przewidziane [w art.] 13 tak długo, dopóki spełniają warunki w [nim] określone.

[...]”.

Przepisy belgijskie

- 10 Artykuł 1 loi du 20 juillet 1971 instituant des prestations familiales garanties (ustawy z dnia 20 lipca 1971 r. ustanawiającej gwarantowane świadczenia rodzinne, *Moniteur belge* z dnia 7 sierpnia 1971 r., s. 9302, zwanej dalej „ustawą ustanawiającą gwarantowane świadczenia rodzinne”), w wersji mającej zastosowanie w sporze w postępowaniu głównym, stanowił:

„[...] [Ś]wiadczenia rodzinne są przyznawane na warunkach określonych przez niniejszą ustawę lub na mocy niniejszej ustawy na dziecko, które znajduje się wyłącznie lub głównie na utrzymaniu osoby fizycznej zamieszkałej w Belgii.

[...]

Osoba fizyczna, o której mowa w akapicie pierwszym, musi zamieszkiwać rzeczywiście w Belgii w sposób nieprzerwany przez okres co najmniej pięciu lat poprzedzających złożenie wniosku o przyznanie gwarantowanych świadczeń rodzinnych.

Ze spełnienia tego warunku zwalnia się:

- 1) osoby, do których ma zastosowanie [rozporządzenie nr 1408/71];
- 2) bezpaństwowców;
- 3) uchodźców w rozumieniu loi du 15 décembre 1980 sur l'accès au territoire, le séjour, l'établissement et l'éloignement des étrangers (ustawy z dnia 15 grudnia 1980 r. w sprawie wjazdu, pobytu, osiedlania się i wydalania cudzoziemców z terytorium belgijskiego, *Moniteur belge* z dnia 31 grudnia 1980 r., s. 14584, zwanej dalej „ustawą z dnia 15 grudnia 1980 r.”);
- 4) osoby nieobjęte pkt 1, które są obywatelami państwa, które ratyfikowało Europejską kartę społeczną lub zmienioną Europejską kartę społeczną.

Jeżeli osoba, o której mowa w akapicie pierwszym, jest cudzoziemcem, powinna być dopuszczona lub mieć zgodę na pobyt lub na osiedlenie się w Belgii zgodnie z przepisami [ustawy z dnia 15 grudnia 1980 r.] [...].”

- 11 W okresie, którego dotyczy spór w postępowaniu głównym, loi du 30 décembre 2009 portant des dispositions diverses (ustawa z dnia 30 grudnia 2009 r. w sprawie różnorodnych przepisów, *Moniteur belge* z dnia 31 grudnia 2009 r., s. 82925) rozszerzyła zakres zwolnienia z warunku wymaganego okresu pięciu lat zamieszkania, dodając do art. 1 ust. 7 ustawy ustanawiającej gwarantowane świadczenia rodzinne pkt 5, który ma następujące brzmienie:

„osoby, które składają wniosek o przyznanie gwarantowanych świadczeń rodzinnych na dziecko:

- a) obywatele państwa, do którego ma zastosowanie [rozporządzenie nr 1408/71], lub, w braku tego zastosowania, obywatele państwa, które ratyfikowało Europejską kartę społeczną lub zmienioną Europejską kartę społeczną;
- b) lub bezpaństwowcy lub uchodźcy w rozumieniu ustawy z dnia 15 grudnia 1980 r. [...].”

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 12 Radia Hadj Ahmed, obywatelka algierska, jest wpisana do rejestru ludności w Belgii od dnia 18 stycznia 2006 r. i od tego czasu jest posiadaczem dokumentu pobytowego uprawniającego ją do przebywania na terytorium belgijskim. Uzyskała dokument pobytowy, ponieważ dołączyła w Belgii do partnera posiadającego obywatelstwo francuskie. Radia Hadj Ahmed i jej partner mają wspólne dziecko, także posiadające obywatelstwo francuskie, urodzone w dniu 18 grudnia 2003 r. W roku 2006, po uzyskaniu rzeczoności dokumentu pobytowego, skarżąca w postępowaniu głównym sprowadziła do Belgii córkę, obywatelkę algierską, urodzoną w dniu 28 stycznia 1993 r.
- 13 W okresie wspólnego zamieszkiwania z partnerem R. Hadj Ahmed, która nigdy nie uzyskała w Belgii statusu pracownika, mogła korzystać ze świadczeń rodzinnych w zwykłej wysokości na obydwójce dzieci na podstawie okresów pracy wykonywanej w Belgii przez jej partnera.
- 14 Radia Hadj Ahmed i jej partner rozstali się w czerwcu 2007 r. Od 15 maja 2007 r. zainteresowana, która nie pozostaje na utrzymaniu swojego byłego partnera, jest zależna od pomocy społecznej.
- 15 Od dnia 1 października 2007 r. R. Hadj Ahmed została pozbawiona świadczeń rodzinnych na rzecz swojej córki, w dalszym ciągu otrzymywała jednak te świadczenia na rzecz swojego drugiego dziecka. W sprawie córki został złożony do ONAFTS wniosek o przyznanie gwarantowanych świadczeń rodzinnych. W dniu 7 kwietnia 2008 r. ONAFTS odrzucił rzeczony wniosek, uzasadniając to faktem, że zainteresowana nie spełniła warunku wymaganego okresu pięciu lat zamieszkania, przewidzianego w art. 1 ustawy ustanawiającej gwarantowane świadczenia rodzinne.
- 16 Skargą z dnia 3 lipca 2008 r. R. Hadj Ahmed zaskarżyła odmowną decyzję ONAFTS do tribunal du travail de Bruxelles, powołując się na przepisy rozporządzenia nr 1408/71. Równocześnie i za namową ONAFTS złożyła do właściwej instytucji wnioski o zastosowanie odstępstwa w zakresie okresu zamieszkania w Belgii. W następstwie tego postępowania R. Hadj Ahmed uzyskała gwarantowane świadczenia rodzinne na rzecz swojej córki po upływie czterech lat zamieszkiwania lub od dnia 18 stycznia 2010 r. Tak więc okres, za który dochodzone są świadczenia będące przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, to okres od dnia 1 października 2007 r. do dnia 18 stycznia 2010 r.
- 17 Wyrokiem z dnia 23 sierpnia 2010 r. tribunal du travail de Bruxelles uwzględnił skargę wniesioną przez R. Hadj Ahmed. Odwołując się do wyroku z dnia 7 września 2004 r. w sprawie C-456/02 Trojani, Zb.Orz. s. I-7573, sąd ten uznał, że skoro zainteresowana uzyskała zgodę na osiedlenie się w Belgii jako członek rodziny obywatela Unii, to została zrównana z obywatelem Unii i ma prawo do takiego samego traktowania jak obywatele tego państwa członkowskiego.
- 18 ONAFTS odwołał się od tego orzeczenia do sądu odsyłającego. Zdaniem ONAFTS nie można uznać, że skarżąca w niniejszym postępowaniu jest objęta podmiotowym zakresem stosowania rozporządzenia nr 1408/71. ONAFTS wątpi, by z dyrektywy 2004/38 można było wywodzić, że osoba niebędąca obywatelem Unii, która dołączyła do osoby mającej ten status, zostaje zrównana z obywatelem Unii. ONAFTS wskazuje również, że ww. wyrok w sprawie Trojani dotyczy obywatela Unii i świadczenia z ubezpieczeń społecznych, czyli przypadku odmiennego od sprawy skarżącej w postępowaniu głównym.
- 19 Sąd odsyłający uważa, że R. Hadj Ahmed ma interes w powołaniu się na zastosowanie rozporządzenia nr 1408/71 w celu zwolnienia jej z obowiązku spełnienia warunku wymaganego okresu pięciu lat zamieszkania przewidzianego w art. 1 ustawy ustanawiającej gwarantowane świadczenia rodzinne.

20 W tych okolicznościach *cour du travail de Bruxelles* postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy w sytuacji, w której obywatelka państwa trzeciego (w niniejszej sprawie obywatelka algierska) uzyskała w okresie krótszym niż przed pięciu laty dokument pobytowy w państwie członkowskim (w niniejszej sprawie w Belgii), aby dołączyć – poza ramami małżeństwa lub zarejestrowanego związku partnerskiego – do obywatela innego państwa członkowskiego (w niniejszej sprawie obywatela francuskiego), z którym ma dziecko (obywatela francuskiego), jest ona objęta podmiotowym zakresem zastosowania rozporządzenia nr 1408/71 jako członek rodziny pracownika będącego obywatelem państwa członkowskiego dla potrzeb uzyskania gwarantowanych świadczeń rodzinnych na inne dziecko będące obywatelem państwa trzeciego (w niniejszej sprawie obywatelem algierskim) po ustaniu jej wspólnego zamieszkiwania z ojcem dziecka będącego obywatelem francuskim?
- 2) W razie odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze, czy w sytuacji, o której mowa w pierwszym pytaniu, z uwagi na obecność w jej gospodarstwie domowym dziecka będącego obywatelem francuskim, ta obywatelka państwa trzeciego lub jej dziecko będące obywatelem państwa trzeciego objęci są podmiotowym zakresem zastosowania rozporządzenia nr 1408/71 jako członkowie rodziny pracownika będącego obywatelem państwa członkowskiego dla celów przyznania gwarantowanych świadczeń rodzinnych dziecku będącemu obywatelem algierskim?
- 3) W razie odpowiedzi przeczących na powyższe pytania, czy w sytuacji, o której mowa w pierwszym pytaniu, ta obywatelka państwa trzeciego korzysta, na mocy art. 13 ust. 2 i [art.] 14 dyrektywy 2004/13 w związku z art. 12 WE (obecnie art. 18 TFUE) z takich samych przepisów prawa co obywatele Belgii dopóty, dopóki nie zostanie jej cofnięte prawo pobytu, i w ten sposób wykluczone jest zastosowanie wobec niej przez państwo belgijskie warunku wymaganego okresu zamieszkania dla przyznania gwarantowanych świadczeń rodzinnych, ponieważ spełnienie tego warunku nie jest wymagane od świadczeniobiorców belgijskich?
- 4) W razie odpowiedzi przeczących na powyższe pytania, czy w sytuacji, o której mowa w pierwszym pytaniu, ta obywatelka państwa trzeciego, jako matka obywatela [Unii], korzysta na mocy art. 20 i 21 [karty] z zasady równego traktowania i w ten sposób wykluczone jest zastosowanie wobec niej przez państwo belgijskie warunku wymaganego okresu zamieszkania dla przyznania gwarantowanych świadczeń rodzinnych na inne jej dziecko, będące obywatelem państwa trzeciego, ponieważ spełnienie warunku wymaganego okresu zamieszkania nie jest wymagane w stosunku do dziecka będącego obywatelem [państwa członkowskiego]?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytań pierwszego i drugiego

21 W pytaniach pierwszym i drugim, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zastanawia się w istocie, czy rozporządzenie nr 1408/71 należy interpretować w ten sposób, że jego zakres podmiotowy obejmuje obywatelkę państwa trzeciego (zwaną dalej „matką”) lub jej córkę, która także jest obywatelką państwa trzeciego (zwaną dalej „córką”), skoro ich sytuacja przedstawia się następująco:

- matka, w okresie krótszym niż pięć lat, uzyskała dokument pobytowy w państwie członkowskim, aby dołączyć – poza ramami małżeństwa lub zarejestrowanego związku partnerskiego – do obywatela innego państwa członkowskiego (zwanego dalej „obywatelem innego państwa członkowskiego”), z którym ma dziecko posiadające obywatelstwo tego innego państwa członkowskiego (zwane dalej „wspólnym dzieckiem”);

- jedynie obywatel innego państwa członkowskiego ma status pracownika;
 - w międzyczasie ustało wspólne zamieszkiwanie matki z obywatelem innego państwa członkowskiego; oraz
 - córka i wspólne dziecko są członkami gospodarstwa domowego matki.
- 22 W tym zakresie należy przypomnieć, że pojęcie „członek rodziny” pracownika w rozumieniu rozporządzenia nr 1408/71 zostało zdefiniowane w art. 1 lit. f) ppkt (i) tego rozporządzenia jako oznaczające „każdą osobę określoną lub uznaną za członka rodziny lub określoną jako członek gospodarstwa domowego przez ustawodawstwo, na mocy którego udzielane są świadczenia [...]; jednakże jeżeli to ustawodawstwo uznaje za członka rodziny lub członka gospodarstwa domowego jedynie osoby wspólnie zamieszkujące i gospodarujące z pracownikiem najemnym lub osobą prowadzącą działalność na własny rachunek, warunek ten uważa się za ukończony [spełniony], jeżeli osoba, o której mowa, pozostaje głównie na utrzymaniu tej osoby [...]”.
- 23 I tak, po pierwsze, przepis ten wyraźnie odsyła do ustawodawstwa krajowego, definiując „członka rodziny” jako „każdą osobę określoną lub uznaną za członka rodziny lub określoną jako członek gospodarstwa domowego przez ustawodawstwo, na mocy którego udzielane są świadczenia” (wyrok z dnia 26 listopada 2009 r. w sprawie C-363/08 Slanina, Zb.Orz. s. I-11111, pkt 25).
- 24 Po drugie, art. 1 lit. f) ppkt (i) rozporządzenia nr 1408/71 uściśla, że „jednakże, jeżeli to ustawodawstwo [krajowe] uznaje za członka rodziny lub członka gospodarstwa domowego jedynie osoby wspólnie zamieszkujące i gospodarujące z pracownikiem, warunek ten uważa się za spełniony, jeżeli osoba, o której mowa, znajduje się głównie na utrzymaniu wspomnianego pracownika” (ww. wyrok w sprawie Slanina, pkt 26).
- 25 Tak więc, jak słusznie wskazują rząd czeski oraz Komisja Europejska, warunek z art. 1 lit. f) ppkt (i) rozporządzenia nr 1408/71 będzie spełniony, gdy w okolicznościach takich jak te będące przedmiotem sporu w postępowaniu głównym zgodnie z prawem krajowym i w celu jego stosowania będzie można było uznać matkę i córkę za „członków rodziny” obywatela innego państwa członkowskiego lub – jeśli nie będzie to możliwe – za pozostające „głównie na jego utrzymaniu” (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Slanina, pkt 27).
- 26 Chociaż udostępnione Trybunałowi akta sprawy zawierają wskazówki, że w sprawie będącej przedmiotem sporu w postępowaniu głównym warunek ten nie został spełniony, to jednak zbadanie tego należy do sądu odsyłającego.
- 27 Natomiast, jak słusznie wskazuje rząd belgijski, z art. 1 lit. f) ppkt (i) rozporządzenia nr 1408/71 wynika, zgodnie z wykładnią przedstawioną w pkt 25 niniejszego wyroku, że okoliczność, iż wspólne dziecko jest członkiem gospodarstwa domowego matki, jako taka nie ma znaczenia dla uznania matki lub córki za „członka rodziny” obywatela innego państwa członkowskiego w rozumieniu tego przepisu.
- 28 W odniesieniu do ewentualnego stosowania rozporządzenia nr 859/2003, do którego odwołuje się również sąd odsyłający, należy wskazać, że art. 1 tego rozporządzenia rozszerza podmiotowy zakres stosowania rozporządzenia nr 1408/71 na obywateli państw trzecich, w przypadku gdy nie są oni jeszcze objęci podmiotowym zakresem stosowania tego rozporządzenia wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo.
- 29 Ewentualne niestosowanie rozporządzenia nr 1408/71 do matki lub córki zależy nie od ich obywatelstwa, ale od okoliczności, że nie można uznać ich za członków rodziny obywatela innego państwa członkowskiego w rozumieniu art. 1 lit. f) ppkt (i) tego rozporządzenia.

- 30 Ponadto, zgodnie z art. 1 rozporządzenia nr 859/2003, aby przepisy tego rozporządzenia mogły znaleźć zastosowanie do obywatela państwa trzeciego i do członków jego rodziny, musi on spełnić ponadto dwa warunki. Obywatel innego państwa członkowskiego musi, po pierwsze, zamieszkiwać legalnie na terytorium państwa członkowskiego, i po drugie, nie może znajdować się w sytuacji, której wszystkie elementy ograniczają się do obrębu jednego państwa członkowskiego. Dzieje się tak między innymi w przypadku, gdy sytuacja obywatela państwa trzeciego przedstawia związki wyłącznie z jednym państwem trzecim i z jednym państwem członkowskim (zob. podobnie wyrok z dnia 18 listopada 2010 r. w sprawie C-247/09 Xhymshiti, Zb.Orz. s. I-11845, pkt 28).
- 31 W odniesieniu do pierwszego z powyższych warunków należy stwierdzić, biorąc pod uwagę informacje zawarte w postanowieniu odsyłającym, że zarówno matka, jak i córka w okresie mającym znaczenie dla sprawy w postępowaniu głównym zamieszkiwały w Belgii legalnie.
- 32 W odniesieniu do drugiego warunku, jak wynika z udostępnionych Trybunałowi akt sprawy, sytuacja matki i córki dotyczy wyłącznie jednego państwa trzeciego i jednego państwa członkowskiego, to jest Algierskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej i Królestwa Belgii.
- 33 W tych okolicznościach nie można uznać, że rozporządzenie nr 859/2003 rozszerza zakres stosowania rozporządzenia nr 1408/71 na osoby takie jak matka lub córka.
- 34 W konsekwencji na pytania pierwsze i drugie należy odpowiedzieć, że rozporządzenie nr 1408/71 należy interpretować w ten sposób, iż matka lub córka, które znajdują się w sytuacji takiej jak przedstawiona w pkt 21 niniejszego wyroku, nie są objęte podmiotowym zakresem stosowania tego rozporządzenia, chyba że w rozumieniu prawa krajowego i dla potrzeb jego stosowania można uznać je za „członków rodziny” obywatela innego państwa członkowskiego, a jeżeli nie, to można je uważać za pozostające „głównie na utrzymaniu” tego obywatela.

W przedmiocie pytania trzeciego

- 35 W pytaniu trzecim sąd odsyłający zastanawia się w istocie, czy wykładni art. 13 ust. 2 i art. 14 dyrektywy 2004/38 w związku z art. 18 TFUE należy dokonywać w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom państwa członkowskiego, w drodze których państwo to nakłada na matkę, która znajduje się w sytuacji takiej jak opisana w pkt 21 niniejszego wyroku, obowiązek spełnienia warunku pięcioletniego okresu zamieszkania dla przyznania gwarantowanych świadczeń rodzinnych, podczas gdy takiego wymogu nie nakłada na własnych obywateli.
- 36 W tym zakresie, jak słusznie wskazują rządy belgijski i czeski oraz Komisja, z treści art. 13 ust. 2 dyrektywy 2004/38 wyraźnie wynika, że zgodnie z tym przepisem i pod pewnymi warunkami jedynie rozwód, unieważnienie małżeństwa lub ustanie zarejestrowanego związku partnerskiego nie prowadzą do utraty prawa pobytu przez członków rodziny obywatela Unii, którzy nie są obywatelami jednego z państw członkowskich.
- 37 Tymczasem, co także potwierdza treść pierwszego pytania prejudycjalnego, okoliczności będące przedmiotem sporu w postępowaniu głównym nie wskazują na istnienie małżeństwa bądź zarejestrowanego związku partnerskiego pomiędzy matką a obywatelem innego państwa członkowskiego. W takich warunkach matka nie może powoływać się na prawo pobytu na podstawie art. 13 ust. 2 dyrektywy 2004/38 ani też na podstawie art. 14 tej dyrektywy, który w ust. 2 ogranicza się do przypomnienia o konieczności spełnienia warunków określonych w szczególności w art. 13 owej dyrektywy przez zainteresowane osoby, aby mogły one zachować prawo pobytu.
- 38 Wniosku tego nie podważa uwzględnienie art. 18 TFUE, do którego odwołuje się sąd odsyłający w trzecim pytaniu.

- 39 Okoliczność, że osoba taka jak pozwana w postępowaniu głównym posiadała w okresie mającym znaczenie dla sprawy w postępowaniu głównym dokument uprawniający do pobytu w Belgii, nie skutkuje przyznaniem jej prawa do korzystania z zasady niedyskryminacji ze względu na przynależność państwową zgodnie z art. 18 TFUE.
- 40 Z pewnością w pkt 46 ww. wyroku w sprawie Trojani Trybunał orzekł co do zasady, że skoro obywatel Unii posiada kartę pobytu w państwie członkowskim, to może on powoływać się na art. 18 TFUE, aby otrzymać świadczenia socjalne na takich samych zasadach jak obywatele tego państwa członkowskiego.
- 41 Niemniej jednak taka wykładnia art. 18 TFUE, której kontekstem jest obywatelstwo Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 15 marca 2005 r. w sprawie C-209/03 Bidar, Zb.Orz. s. I-2119, pkt 37, 39), nie może być przeniesiona, jako taka, na sytuację, w której obywatel państwa trzeciego posiada kartę pobytu w państwie członkowskim.
- 42 Mimo to należy zauważyć, że w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. W konsekwencji, nawet jeśli formalnie sąd odsyłający ograniczył swoje trzecie pytanie do wykładni dyrektywy 2004/38, to okoliczność ta nie stoi na przeszkodzie, by Trybunał udzielił mu wykładni prawa Unii we wszystkich aspektach, które mogą być użyteczne dla rozstrzygnięcia zawisłej przed nim sprawy, bez względu na to, czy sąd ten odniósł się do nich w treści swego pytania, czy też nie. W tym zakresie do Trybunału należy wyprowadzenie z całości informacji przedstawionych mu przez sąd odsyłający, a w szczególności z uzasadnienia postanowienia odsyłającego, tych aspektów prawa, które wymagają wykładni w świetle przedmiotu sporu (zob. podobnie wyrok z dnia 14 października 2010 r. w sprawie C-243/09 Fuß, Zb.Orz. s. I-9849, pkt 39, 40 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 43 Komisja wskazuje, że matka – aby uniknąć nałożenia na nią warunku wymaganego pięcioletniego okresu zamieszkania dla przyznania gwarantowanych świadczeń rodzinnych – może powołać się na zasadę niedyskryminacji ze względu na przynależność państwową w oparciu o prawo pobytu wynikające z art. 12 rozporządzenia nr 1612/68.
- 44 W tym zakresie należy przypomnieć, że cel rozporządzenia nr 1612/68, a mianowicie swobodny przepływ pracowników, wymaga – dla zagwarantowania takiego przepływu w poszanowaniu wolności i godności – optymalnych warunków do integracji rodziny pracownika migrującego w środowisku przyjmującego państwa członkowskiego (zob. wyroki: z dnia 13 listopada 1990 r. w sprawie C-308/09 di Leo, Rec. s. I-4185, pkt 13; a także z dnia 17 września 2002 r. w sprawie C-413/99 Baumbast i R, Rec. s. I-7091, pkt 50).
- 45 Aby taka integracja mogła się powieść, niezbędne jest, by dziecko pracownika migrującego miało możliwość uczęszczania do szkoły i studiowania w przyjmującym państwie członkowskim – jak zostało to wyraźnie przewidziane w art. 12 rozporządzenia nr 1612/68 – aby móc ukończyć pomyślnie naukę (wyrok z dnia 15 marca 1989 r. w sprawach połączonych 389/87 i 390/87 Echternach i Moritz, Rec. s. 723, pkt 21; a także ww. wyrok w sprawie Baumbast i R, pkt 51).
- 46 Zgodnie z orzecznictwem z owym prawem dostępu do kształcenia wiąże się prawo pobytu dziecka pracownika migrującego lub byłego pracownika migrującego, jeśli dziecko to zamierza odbywać naukę w przyjmującym państwie członkowskim, oraz odpowiadające mu prawo pobytu na rzecz rodzica sprawującego faktycznie pieczę nad tym dzieckiem (zob. wyrok Trybunału z dnia 23 lutego 2010 r. w sprawie C-480/08 Teixeira, Zb.Orz. s. I-1107, pkt 36, 53).
- 47 Według Komisji zarówno córce, jak i wspólnemu dziecku – a w konsekwencji także i matce, jako że sprawuje ona nad nimi faktyczną pieczę – przysługuje prawo pobytu na podstawie art. 12 rozporządzenia nr 1612/68.

- 48 W okolicznościach takich jak te będące przedmiotem sporu w postępowaniu głównym podobna wykładnia nie może jednak zostać przyjęta w odniesieniu do córki.
- 49 Po pierwsze, bezsporne jest bowiem, że córka nie jest dzieckiem obywatela innego państwa członkowskiego. W odniesieniu do tej osoby córki nie można więc uznać za dziecko obywatela państwa członkowskiego, który jest lub był zatrudniony na terytorium innego państwa członkowskiego w rozumieniu art. 12 rozporządzenia nr 1612/68.
- 50 Po drugie, tak jak wskazuje Komisja, nie ulega wątpliwości, że prawo osiedlenia się wraz z pracownikiem migrującym, z którego zgodnie z art. 10 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 1612/68 korzystają jego „współmałżonek oraz zstępni poniżej 21 roku życia lub pozostający na utrzymaniu pracownika”, powinno być interpretowane w ten sposób, że przysługuje ono zarówno zstępnym tego pracownika, jak i zstępnym jego współmałżonka (ww. wyrok w sprawie Baumbast i R, pkt 57).
- 51 W tym zakresie wystarczy jednakże wskazać, że w okolicznościach takich jak te będące przedmiotem sporu w postępowaniu głównym matka nie jest i nie była małżonką obywatela innego państwa członkowskiego, zaś partnera w ramach zwykłego wspólnego zamieszkiwania nie można uznać za „małżonka” w rozumieniu art. 10 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 1612/68 (zob. podobnie wyrok z dnia 17 kwietnia 1986 r. w sprawie 59/85 Reed, Rec. s. 1283, pkt 16). Córka nie może być więc uznana za dziecko małżonka pracownika migrującego lub byłego pracownika migrującego.
- 52 W odniesieniu jednak do wspólnego dziecka należy wskazać, że z udostępnionych Trybunałowi akt sprawy wynika, iż dziecko to jest istotnie dzieckiem obywatela państwa członkowskiego, który jest lub był zatrudniony na terytorium innego państwa członkowskiego w rozumieniu art. 12 rozporządzenia nr 1612/68. Niemniej jednak, aby matka, jako rodzic sprawujący faktyczną opiekę nad tym dzieckiem, mogła korzystać z prawa pobytu na podstawie tego przepisu, wspólne dziecko powinno rozpocząć naukę w ramach systemu szkolnictwa przyjmującego państwa członkowskiego (zob. podobnie wyrok z dnia 6 września 2012 r. w sprawach połączonych C-147/11 i C-148/11 Czop i Punakova, pkt 29).
- 53 Trybunał nie posiada ponadto wystarczających informacji dotyczących sytuacji wspólnego dziecka, w szczególności zaś dotyczących jego nauki, co powoduje, że na tym etapie postępowania przed Trybunałem wykładnia konsekwencji, jakie mogłoby mieć dla sporu w postępowaniu głównym istnienie prawa pobytu matki w oparciu o art. 12 rozporządzenia nr 1612/68, miałyby charakter czysto hipotetyczny.
- 54 Mając na uwadze całość powyższych rozważań, na pytanie trzecie należy udzielić odpowiedzi, że art. 13 ust. 2 i art. 14 dyrektywy 2004/38 w związku z art. 18 TFUE należy interpretować w taki sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniom państwa członkowskiego, w drodze których państwo to nakłada na matkę, która znajduje się w sytuacji takiej jak opisana w pkt 21 niniejszego wyroku, obowiązek spełnienia warunku pięcioletniego okresu zamieszkania dla przyznania gwarantowanych świadczeń rodzinnych, podczas gdy takiego wymogu nie nakłada na własnych obywateli.

W przedmiocie pytania czwartego

- 55 W świetle odpowiedzi udzielonej na poprzednie pytania nie ma potrzeby odpowiadać na pytanie czwarte.
- 56 Należy bowiem przypomnieć, że prawa podstawowe gwarantowane w porządku prawnym Unii, w tym w karcie, znajdują zastosowanie we wszystkich sytuacjach podlegających prawu Unii, ale nie poza takimi sytuacjami (zob. podobnie wyrok z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie C-617/10 Åkerberg Fransson, pkt 19 i przytoczone tam orzecznictwo).

57 Z odpowiedzi udzielonej na poprzednie pytania wynika zaś, że Trybunał nie posiada informacji pozwalających stwierdzić, iż sytuację taką jak w ta będąca przedmiotem sporu w postępowaniu głównym rzeczywiście reguluje prawo Unii.

W przedmiocie kosztów

58 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

1) Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w wersji zmienionej i uaktualnionej rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r., zmienionym rozporządzeniem (WE) nr 1992/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r., należy interpretować w taki sposób, że obywatelka państwa trzeciego lub jej córka, która również jest obywatelką państwa trzeciego, których sytuacja przedstawia się następująco:

- obywatelka państwa trzeciego uzyskała w okresie krótszym niż pięć lat dokument pobytowy w państwie członkowskim, aby dołączyć – poza ramami małżeństwa lub zarejestrowanego związku partnerskiego – do obywatela innego państwa członkowskiego, z którym ma dziecko posiadające obywatelstwo tego innego państwa członkowskiego;
- jedynie obywatel innego państwa członkowskiego posiada status pracownika;
- w międzyczasie ustało wspólne zamieszkiwanie obywatelki państwa trzeciego z obywatelem innego państwa członkowskiego; oraz
- dwoje dzieci jest członkami gospodarstwa domowego swojej matki,

nie są objęte podmiotowym zakresem stosowania tego rozporządzenia, chyba że w rozumieniu prawa krajowego i dla potrzeb jego stosowania można uznać je za „członków rodziny” obywatela innego państwa członkowskiego, a jeżeli nie, to można je uważać za pozostające „głównie na utrzymaniu” tego obywatela.

2) Artykuł 13 ust. 2 i art. 14 dyrektywy 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, zmieniającej rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylającej dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG, w związku z art. 18 TFUE należy interpretować w taki sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniom państwa członkowskiego, w drodze których państwo to nakłada na matkę, która znajduje się w sytuacji takiej jak opisana w pkt 1 sentencji niniejszego wyroku, obowiązek spełnienia warunku pięcioletniego okresu zamieszkania dla przyznania gwarantowanych świadczeń rodzinnych, podczas gdy takiego wymogu nie nakłada na własnych obywateli.

Podpisy